

Szathmári István, A magyar stilisztika útja

Javított és jelentős mértékben bővített kiadás.
Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008. 624 lap

„A magyar stilisztika útja” 1961-ben jelent meg először. Jelentős kötetnek számított ez akkor is, hiszen „A magyar stilisztika vázlata” című összefoglalás (FÁBIÁN PÁL, SZATHMÁRI ISTVÁN, TERESTYÉNI FERENC. Bp., Tankönyvkiadó, 1958.) után ez volt a második, hiányt pótló alkotás a stilisztika témaköréből. Sikeres munkának bizonyult, amelynek egyik titka az volt, hogy egyidejűleg figyelemmel tudott lenni a szinkrón és diakrón szempontokra. 1961-ben 6500 példány jelent meg, s egy éven belül el is fogyott. Keresett könyv volt tehát, hiszen hasznos segédeszközüül szolgált kutatóknak, tanároknak, egyetemistáknak és középiskolásoknak egyaránt. A stilisztika történetét a XVI. századtól az 1960-as évek elejéig ismerhetjük meg úgy, hogy a szerző felvázolja az e tudománnyal foglalkozó tudósok pályaképét, majd szemelvényt közöl kutatásaikból. Utána jegyzetekben értelmezi az ismeretlen vagy kevésbé ismert szavakat, kifejezéseket.

A kötet újbóli megjelenését több tényező is indokolja: egyrészt, hogy ismét hozzáférhessenek az érdeklődők, másrészt a jelentős bővülés, átalakulás okán. A régebbi tudósok közül Révai Miklós, Kazinczy Ferenc, Bitnitz Lajos és Négyesy László nevével gazdagodott a könyv. Az eltelt félszáz év alatt több jeles stilisztika halt meg, így a következő kutatók is bekerültek a tudománytörténeti összeállításba: Zolnai Béla, T. Lovas Rózsa, Gáldi László, Kovalovszky Miklós, Martinkó András, Benkő László, Terestyéni Ferenc, Balázs János, Herczeg Gyula, J. Soltész Katalin és Török Gábor.

Így most összesen 22 nyelvész 27 tanulmányát, műrészletét olvashatjuk a gazdag gyűjteményben. A Tartalomjegyzék után SZATHMÁRI ISTVÁN röviden összefoglalja a magyar stilisztika történetét a kezdetektől napjainkig. Különösen fontos ez a legújabb korszak bemutatása szempontjából, hiszen az utóbbi évtizedekből nem közöl a gyűjtemény műveket, jóllehet látványos fellendülésnek lehetünk tanúi. A szerző áttekinti a nyelv és stílus viszonyát, utal a megújult szemléleti és módszertani keretekre és elemzési technikákra. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy nem száraz tudományos leírásról van szó, hanem eleven, érdeklődő, gyakorlati példákkal alátámasztott összefoglalóról.

A továbbiakban az első kiadásban is szereplő szerzők következnek, például Sylvester János, Geleji Katona István, Verseghegy Ferenc, Zlinszky Aladár stb. A szöveggyűjteményt a több száz oldalas melléklet követi. A Jegyzetekben magyarázatot kapunk a régies vagy ismeretlen szavak jelentéséről. A Bibliográfia két részből áll: az első a stilisztikai fogalmakat tárgyaló magyar cikkeket gyűjti egybe, a második pedig a magyar írók stílusával foglalkozó műveket sorolja fel. Ez a fejezet különösen a kutatók számára lehet hasznos (még akkor is, ha bővítése, aktualizálása ezúttal elmaradt). A művet a Rövidítésjegyzék és a Névmutató zárja.

Szabadjon itt egy személyes megjegyzéssel folytatni ismertetőmet. SZATHMÁRI professzor úr munkájával gimnazistaként találkoztam először, amikor Petőfi szóképeiről írtam egy pályaművet. (Akkor már csak könyvtárból lehetett megszerezni a kiadványt.) Olvasmányaim során elvarázsolt a költői nyelv, s örültem, hogy nemcsak esztétikailag gyönyörködhetem az alkotásokban, hanem tudományos módszerességgel is vizsgálhatom a verseket. Mióta tanár vagyok, munkám eszköztárához tartozik „A magyar stilisztika vázlata”. Nagy örömmel vettem kézbe az utóbbi bővített tartalmú új kiadását is. Amit itt hiányként regisztrál

rálhatunk, tudniillik az első kiadásban olvasható stilisztikai kislexikon, valójában ugyancsak a bővülés, megújulás révén kezdett új életet, hiszen a szerző 2004-ben ebből formálta meg a „Stilisztikai lexikon” című kézikönyvét (Tinta Könyvkiadó, Bp., 2004.). A két mű közel kilencszáz lapon, számos klasszikus idézettel illusztrálja a stilisztika alapfogalmait.

Költészetünk, irodalmunk nagyjairól – Balassitól Petőfin, Aranyon keresztül egészen József Attiláig – olvashatunk itt szakszerű, mégis „élvezhető”, tanítható tudományos dolgozatokat. Minden szerzőnek látható a fényképe is (változó technikai minőségben). A fénykép mellett rövid életrajzi összefoglaló olvasható. Megnézhetjük, elolvashatjuk például, hogy ki volt Négyesy László, akinek legendásan híres stílusóráira olyan jeles személyek jártak, mint Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, Tóth Árpád, Karinthy Frigyes, Horváth János stb. Sylvester János és Geleji Katona István műveit akár sajátos nyelvemlékként is vizsgálhatjuk a nyelvtörténeti órákon.

ZLINSZKY ALADÁR „Stilisztika és verstan” című munkája ma is jól használható segéd-eszköz a tanításhoz és a diákok szókincsének bővítéséhez. Például adhatunk olyan feladatot, hogy gyűjtsek össze a *megy* ige szinonimáit: ZLINSZKY a következő rokon értelmű kifejezéseket sorakoztatta fel: 1. *jár, jön, halad, jut, ér*, 2. *távozik, utazik, költözik, vándorol, zarándokol*, 3. *sétál, ballag, baktat, cammog, kullog, sompolyog, ödöng, botorkál, siet, fut, szalad, iramodik, nyargal, vágdat, száguld, rohan*. Ha mondatokba foglaljuk, mindegyiknek más lesz a jelentésárnyalata, hangulata, sőt a listát tovább bővíthetjük (pl. a diáknyelv vagy a szleng sajátos kifejezéseivel). A fentiekkel azt is meggyőzően szemléltethetjük a tanórán, hogy mennyire gazdag, változatos nyelvünk szó- és kifejezőkészlete.

SZATHMÁRI ISTVÁN munkáját nem csupán kutatóknak ajánlom, hanem mindazoknak, akiknek szívügye az anyanyelv. Akiknek nem közömbös, hogy a következő generációt foglalkoztatja-e nyelvünk szépsége, hajlékonysága. A megújult kézikönyvet haszonnal forgathatja egyetemi és középiskolai tanár, hallgató és gimnazista, valamint minden érdeklődő. Köszönet érte SZATHMÁRI professzor úrnak, aki nemcsak saját művek írásával járult hozzá a magyar stilisztika fejlődéséhez, hanem egy az egész országot átfogó kutatócsoport megszervezésével és működtetésével is.

J. SZABÓ ERZSÉBET